

Het behoud van de Nederlandse fruitrassen

Langzamerhand verdwijnen hoogstamboomgaarden uit Nederland, en daarmee ook de typische oude fruitrassen die op hoogstam geteeld worden. Die verarming van de rassenverscheidenheid in fruit is niet te stoppen, tenzij we gezamenlijk wat doen.

Eén van de initiatieven op dit gebied is het Nederlands Fruit Netwerk. Dit netwerk bestaat uit een aantal pomologische verenigingen (waaronder de Noordelijke Pomologische Vereniging), een handjevol eigenaren van collectieboomgaarden, en pomologen. In 2015 hebben die onder de vlag van stichting 'De Oerakker' de koppen bij elkaar gestoken om het behoud van de oude Nederlandse fruitrassen te waarborgen. 'De Oerakker' is een initiatief van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN), onderdeel van de Wageningen Universiteit, en beoogt de biologische diversiteit in landbouwgewassen te behouden en waar nodig te verbeteren. De kern van het fruitnetwerk bestaat uit een enthousiaste club van ter zake kundige mensen die niet te beroerd zijn om veel tijd en energie te stoppen in oude fruitrassen. Allen hebben (in elk geval toegang tot) een relatief grote collectieboomgaard of -boomgaarden met daarin een aantal interessante appelfrassen. Na een vrij stroeve start timmert het NFN sinds eind 2016 stevig aan de weg om een belangrijke factor in het behoud van levend Nederlands cultureel erfgoed te worden op het gebied van fruit. Sinds 2016 heeft een behoorlijke uitbreiding van het aantal meewerkende personen plaatsgevonden. Van een bescheiden groepje van ca. 6 personen is het Netwerk inmiddels uitgebreid tot 18 verenigingen, collectiehouders en andere geïnteresseerden. Zie figuur 1 voor een overzicht van de groei van het Netwerk over de afgelopen drie jaren. De stippen op de kaartjes geven aan waar onze mensen zich ongeveer bevinden, de kleur zegt iets

over de status van hun collectie binnen het Netwerk. Groen betekent een collectie die nagenoeg volledig geïnventariseerd is. Geel betekent een onvolledige of ontbrekende inventarisatie, en oranje geeft aan dat er contacten zijn met de collectiehouder, maar ook niet meer dan dat. De figuur geeft aan hoe de afgelopen jaren het netwerk uitgebreid is en hoe de inventarisatie verlopen is. Het is duidelijk dat er nog werk te doen is en ook de dekking van het netwerk is nog niet landelijk. In de provincies Overijssel, Flevoland en Zuid-Holland hebben we nog geen deelnemers en van sommige andere provincies mag de deelname nog wel wat versterkt worden. Ook daaraan wordt gewerkt.

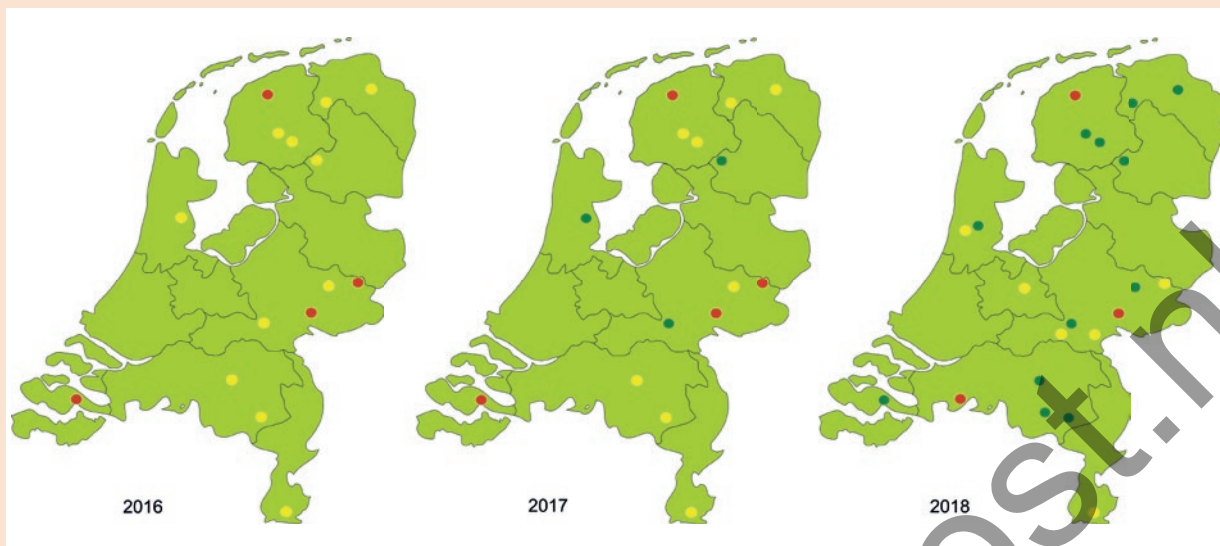
Aangezien Nederland vooral een appelland is als het gaat om verscheidenheid in fruitrassen, is ervoor gekozen om eerst de Nederlandse appels in kaart te brengen en daartoe de typisch Nederlandse rassen te selecteren, en die te vermeerderen om zo hun verdwijnen te voorkomen. Met de inbreng van alle deelnemende boomgaarden en kenners van oude fruitrassen worden de nog bestaande rassen in kaart gebracht en zo nodig geverifieerd.

Tot nu toe zijn van een tiental grote collectieboomgaarden alle appelfrassen geïnventariseerd, en is de nationale appelfrascollectie van het CGN nagenoeg volledig gedetermineerd en up-to-date gebracht voor wat betreft naamgeving. De overige collecties volgen nog. Deze inventarisatie heeft tot nu toe ruim 3700 accessies opgeleverd¹, verdeeld over een kleine achthonderd verschillende appelfrassen. Bij de inventari-

atie volgen we een methode zoals die door genenbanken wereldwijd gebruikt wordt. Dat betekent dat we per accessie vastleggen wat de rasnaam is, wat eventuele synoniemen van dat specifieke ras zijn en, heel belangrijk, waar het materiaal vandaan komt. Daarnaast leggen we nog een stuk of acht andere gegevens vast, zoals toepassing, (latijnse) soortnaam en bronreferenties waar het ras beschreven wordt, als die beschrijving tenminste voorhanden is. Vooral bij streekassen is vaak geen beschrijving te vinden en dat betekent dat we op enig moment zelf aan de slag moeten. Maar dat is nog even van later zorg, op kortere termijn willen we eerst erfgoedmateriaal veilig stellen door het te vermeerderen en uit te planten.

Van die achthonderd rassen is dus in elk geval nog materiaal beschikbaar in Nederland. In de appelfrascollectie van het CGN is ruimte vrijgekomen om nieuwe appelfrassen aan de collectie toe te voegen. Oud en niet langer gebruikt onderzoeksmateriaal wordt gerooid, en de vrijkomende plekken mogen ingeruimd worden met erfgoedfrassen. Het NFN maakt dankbaar gebruik van deze mogelijkheid en daarom is in januari 2019 uit die honderden rassen een eerste selectie gekozen die de CGN collectie gaat uitbreiden. Voor de eerste selectie hebben we een vrij veilige weg gekozen. De rassen in de eerste lijst zijn in elk geval binnen een collectie van het NFN te vinden – anders valt er weinig te vermeerderen – en de rassen zijn door zoveel mogelijk leden aangewezen als zijnde cultureel erfgoed. Dat is een vrij grove manier van kiezen, maar

¹ Een accessie is in dit verband een appelboom (of een aantal appelbomen met exact dezelfde eigenschappen) waarvan ras en herkomst bekend worden verondersteld en die op een bepaalde plek staan.

Figuur 1.

omdat we nog dit jaar de bomen wilden vermeerderen, was enige haast geboden.

Het betekent overigens niet dat al die achthonderd rassen de moeite van het bewaren waard zijn: een groot aantal is van buitenlandse afkomst en wordt daar ook geconserveerd, of ze zijn wijd verbreid en dus niet met verdwijnen bedreigd. Denk aan Cox's Orange Pippin - buitenlands en wijd verbreid - en Elstar - Nederlands, en ook wijd verbreid. Rassen die wél voor conservering in aanmerking komen zijn nu overwegend streekassen, zoals Haneman en Schone van Iephof. Deze twee appelrassen zijn in februari 2019 vermeerderd met entmateriaal van de NPV en worden in de winter van 2019/2020 toegevoegd aan de appelcollectie van het CGN, samen met nog 28 andere rassen uit de rest van Nederland. De volledige lijst staat in tabel 1. Uiteindelijk komt er in totaal ruimte voor ca. 100 appelrassen, dus de komende periode wordt de lijst

met erfgoedrasen nog verder uitgebreid. De selectieprocedures zijn nu gaande; eind 2019 verwachten we een redelijk volledige lijst te hebben van beschikbare erfgoedrasen.

Daarmee is het werk van het NFN niet af. Er zijn nog een kleine tweehonderd van oorsprong Nederlandse rasnamen waarvan niet bekend is of ze überhaupt nog bestaan. Het vinden van die rassen (in binnen- of buitenland) wordt een van de grootste uitdagingen en een grote zoektocht voor de komende jaren. Gelukkig dienen zich steeds nieuwe netwerk-leden aan waarmee de kans om die verloren gewaande rassen te vinden ook steeds een beetje groter wordt.

Marcel Rutten, voorzitter NFN, najaar 2019

Tabel 1 Appelrassen die begin 2019 als erfgoedras geselecteerd zijn om als eerste de collectie van het CGN aan te vullen.

Tuinzoet	Rode Pippeling
Halder apfel	Schone van Iephof
Franse Zure	Zoete Roemeling
Schimmerts Rozenblaadje	Benderzoet
Schone van Moerveld	Enkhuizer Aagt
Winschoter Glorie	Kandijzoet
Paradijsappel Dubbele Rode Winter	Koerzoet
Herfstgoud	Roode Poom/ Lekker Beetje
Kafappel Zure	Schagerrood
Haneman	Zoete Dobber
Zoete Kan/ Zoete Schijveling	Koningin Juliana
Paternoster / Meigroen	Pater van den Elsen
Rijnzoet	Huismanzoet
Doeke Martens	Witte Wijnappel
Drentsche bellefleur	Zoete Veger